

Katholieke Universiteit Leuven

Leuven Instituut voor Criminologie

EEN ONDERZOEK NAAR CYBERPESTEN BIJ JONGEREN

**PERCEPTIE, SLACHTOFFERSCHAP & DADERSCHAP VAN DRIE VORMEN VAN
CYBERPESTEN**

Yannick RABAU

Lieve LEMBRECHTS

Augustus 2008

INHOUDSOPGAVE

1. INLEIDING	3
2. DEFINIERING	4
2.1. Het begrip cybercrime	4
2.2. Een specifieke vorm van cybercrime: cyberpesten	5
3. LITERATUURANALYSE & PROBLEEMFORMULERING	7
3.1. Literatuuranalyse	7
3.1.1. Cyberpesten bij jongeren: algemeen	7
3.1.2. Cyberpesten door middel van beelden	9
3.2. Probleemformulering	11
4. METHODOLOGIE	12
4.1. Onderzoeksvragen	12
4.2. Steekproeftrekking & beschrijving van de steekproef	13
4.2.1. Steekproeftrekking	13
4.2.2. Beschrijving van de steekproef	13
4.3. Dataverzamelmethode	14
4.4. Dataverzameling	15
4.5. Data-analyse	15
5. RESULTATEN	16
5.1. Perceptie van cyberpesten	16
5.2. Prevalentie van cyberpesten	17
5.2.1. Prevalentie van slachtofferschap	17
5.2.2. Prevalentie van daderschap	18
5.3. Achtergrond van slachtoffers van cyberpesten	20
5.4. Achtergrond van daders van cyberpesten	22
6. DISCUSSIE	26
7. CONCLUSIE	29
8. BIBLIOGRAFIE	30

1. INLEIDING

Voorliggend onderzoek exploreert de perceptie, het daderschap en het slachtofferschap van jongeren inzake cyberpesten. In concreto zal ingegaan worden op **cyberpesten door middel van beelden**, namelijk cyberpestgedrag dat het verspreiden van onbewerkte en bewerkte foto's en het maken van vernederende gsmfilmpjes omvat.

Het doel van dit onderzoek is:

- 1) een beeld te krijgen van de manier waarop jongeren deze vormen van cyberpesten **percipiëren**, in het bijzonder de ernstgraad en frequentie van voorkomen in de eigen klas;
- 2) een zicht te krijgen op de **prevalentie** inzake dader- en slachtofferschap en
- 3) de **achtergrond** van slachtoffers en daders te preciseren, in het bijzonder wat de context van de feiten betreft.

Het onderzoek werd gerealiseerd binnen de onderzoekslijn Jeugd en Preventie van het Leuvens Instituut voor Criminologie (Katholieke Universiteit Leuven), onder leiding van Lieve Lembrechts. De dataverzameling en -analyse werden uitgevoerd door Yannick Rabau (stagiaire-onderzoekster).

Het onderzoeksrapport is als volgt opgebouwd. In de eerste plaats wordt ingegaan op de definitie van cybercrime en cyberpesten (2), gevolgd door een literatuuranalyse en probleemformulering (3). Vervolgens worden de gehanteerde methodologie (4) en bekomen resultaten besproken (5). Ten slotte worden in een discussie deze resultaten verder uitgediept (6).

2. DEFINIERING

In dit deel wordt eerst ingegaan op het begrip cybercrime (2.1). Vervolgens wordt de vorm van cybercrime waarop ons onderzoek zich focust, zijnde cyberpesten, toegelicht (2.2).

2.1. Het begrip cybercrime

Cybercrime betreft het stellen van crimineel of deviant gedrag door middel van technologische middelen. Dergelijke middelen - of nog: media - zijn relatief nieuw en maken vooral opgang sinds het einde van de twintigste eeuw. De nieuwe media die in dit onderzoek aan bod komen, zijn de gsm en het internet.

De interesse voor de relatie tussen media en deviantie is verre van nieuw. Niet alleen beleidsmakers en de publieke opinie, maar ook wetenschappers bediscussiëren herhaaldelijk de eventuele impact van gewelddadige en criminele media-inhouden, of deze impact nu het ervaren van onveiligheidsgevoelens, het stellen van agressief en zelfs crimineel gedrag of andere effecten betreft (Potter, 1999, 25). Hoewel ook de nieuwe media vaak vanuit een dergelijke effectenoptiek wetenschappelijk bestudeerd worden, lijkt vooral het *world wide web* de interesse voor media en criminaliteit toch een nieuwe impuls gegeven te hebben. De vaststelling dat het internet gebruikt kan worden om crimineel of deviant gedrag te stellen, wijst er immers op dat dit nieuwe medium – net als andere nieuwe media - niet alleen tal van kansen creëert, maar tevens een aantal bedreigingen inhoudt (Williams, 2006, 17). Waar oudere massamedia weliswaar ook aangewend kunnen worden om misdrijven – in het bijzonder persmisdrijven - te plegen, is hun instrumentele rol echter steeds eerder beperkt gebleven. Dat het internet een ruime waaier aan criminele doeleinden kan dienen, heroriënteert dan ook in aanzienlijke mate de studie van media en criminaliteit.

De literatuur deelt cybercrime op in twee types (Van Eecke, 1997; Wall, 2003). Het eerste type omvat die vormen van criminaliteit of deviant gedrag die pas ontstonden met de komst van en slechts kunnen bestaan dankzij de nieuwe media, zoals hacken en het doorsturen van virussen. Het tweede type betreft dan vormen die reeds als criminaliteit of deviantie gedefinieerd werden voor de komst van de nieuwe media - denk maar aan stalking en kinderpornografie - maar waarbij het gebruik van het internet een aantal voordelen biedt, zoals anonimiteit, snelheid en ruime verspreiding. Zoals uit het vervolg zal blijken, betreft dit onderzoek het tweede type van cybercrime: cyberpesten kende

immers reeds voorheen een variant in de 'echte' wereld.

2.2. Een specifieke vorm van cybercrime: cyberpesten

Cyberpesten wordt in de literatuur quasi unaniem gedefinieerd als pesten door middel van informatie- en communicatietechnologie. Op basis van de definitie van Olweus inzake het klassieke pesten, trachten Smith en zijn collega's (2008, 376) dit ICT-aspect te integreren in een aangepaste **definitie** van cyberpesten: cyberpesten is volgens hen dan "an aggressive, intentional act carried out by a group or individual, using electronic forms of contact, repeatedly and over time against a victim who cannot easily defend him or herself". Cyberpesten is met andere woorden een virtueel gebeuren en vindt, in tegenstelling tot het klassieke pesten, niet face to face plaats. De komst van de nieuwe media zorgde er inderdaad voor dat de sociale interacties van kinderen en jongeren niet langer beperkt blijven tot de directe omgeving (school, sportclub etc.), maar ook de virtuele wereld omvatten (Williams & Guerra, 2007, 15).

Bij bovenstaande definitie dienen echter een aantal **kanttekeningen** geplaatst te worden. Zo preciseert Smith (2004, 98) dat een deel van de aspecten die in deze definitie vervat liggen, onderhevig zijn aan subjectieve interpretaties. Het is immers niet steeds duidelijk wanneer men precies van intentie of agressie kan spreken (dient hierbij het aanvoelen van het slachtoffer of de beoordeling van de dader als richtlijn te gelden?). Bijzonder opvallend is echter de nadruk die in bovenstaande definitie gelegd wordt op het feit dat het gedrag herhaaldelijk en over de tijd moet voorkomen - een criterium dat Olweus al hanteerde om het klassieke pesten te onderscheiden van occasionele plagerijen - om van cyberpesten te kunnen spreken. Vandebosch en haar collega's (2006, 48) vragen zich immers naar onze mening terecht af "of de frequentievereiste bij cyberpesten wel noodzakelijk is, aangezien het vrij continue karakter van sommige cyberpestvormen".

Waar het gebruik van ICT de constante vormt doorheen de onderzoeken die aan dit fenomeen gewijd zijn, wil de concrete **invulling** van het cyberpesten op zich daarentegen nogal variëren. Terwijl Patchin en Hinduja (2006, 152) bijvoorbeeld benadrukken dat cyberpesten zich karakteriseert doordat het pesten door middel van elektronische tekst geschiedt, sluiten wij ons veeleer aan bij een ruimere definitie, waarbij pesten niet beperkt blijft tot 'verbale' vormen, maar een ruim scala omvat waaronder ook het pesten door middel van beelden (Li, 2006, 158), het hacken van e-mailadressen en het zich voordoen

als een andere persoon (Spitzberg & Hoobler,).¹ Een dergelijke ruimere invulling sluit immers beter aan bij de definiëring van het klassieke pesten, die naast de verbale vorm ook in andere varianten kan voorkomen.

In voorliggend onderzoek focussen we op één type van cyberpesten, namelijk het 'visuele' cyberpesten door middel van beelden, in concreto door het verspreiden van (on)bewerkte foto's via het internet om de afgebeelde persoon te pesten en het maken van gsmfilmpjes waarin een bepaalde persoon gepest wordt.

¹ Voor een meer gedetailleerd overzicht van de mogelijke definities en vormen van cyberpesten, verwijzen we naar het viWTA onderzoek.

3. LITERATUURANALYSE & PROBLEEMFORMULERING

In dit deel wordt besproken wat voorgaande onderzoeken ons leren inzake cyberpesten. In een eerste punt gaan we in op cyberpesten in het algemeen om vervolgens de (beperkte) kennis omtrent cyberpesten door middel van beelden te bespreken (3.1). Daarnaast wordt de probleemformulering, die voortkomt uit het voorgaande punt, gepreciseerd (3.2).

3.1. Literatuuranalyse

3.1.1. Cyberpesten bij jongeren: algemeen

Hoewel onderzoek vooralsnog relatief schaars is, blijkt cyberpesten gaandeweg zowel internationaal als in België op steeds meer interesse te kunnen rekenen. Enkele topics die in dergelijke onderzoeken aan bod komen, zijn de prevalentie van bepaalde types van cyberpesten, de kenmerken van daders en slachtoffers en het eventuele verband tussen klassiek pesten en cyberpesten.

Ondanks het groeiende aantal onderzoeken, is het echter **moeilijk om een globaal beeld te schetsen**; cyberpesten laat zich immers niet zo gemakkelijk onderzoeken. Het voornaamste probleem bestaat erin dat het fenomeen op uiteenlopende wijzes gemeten wordt, wat de vergelijkbaarheid van de resultaten niet ten goede komt. Zo blijkt dat het concept cyberpesten zelf niet steeds op uniforme wijze ingevuld wordt. Vraagstellingen immers variëren van het vage 'ben je al eens gecyberpest' (zonder verdere specificatie), terwijl ander onderzoek de term cyberpesten specifiek voorbehoudt voor pesten via het internet (waarbij bv. pesten via gsm wordt uitgesloten). Een bijkomend probleem is dat vaak uiteenlopende referentieperiodes gehanteerd worden om dader- of slachtofferschap van cyberpesten te meten. Zo wordt in het onderzoek van Smith et al. (2008) gepeild of cyberpesten de voorbije 2 maanden voorviel, terwijl Ybarra en Mitchell (2004) het voorbije jaar als referentieperiode hanteren en Li (2006) wil nagaan of het 'ooit' voorviel. Een laatste probleem is dat – hoewel het gros van de onderzoeken jongeren betreft - verschillende leeftijdsgroepen bevraagd worden, met sterk variërende bevindingen tot gevolg. Een voorbeeld hiervan is het onderzoek van Li (2006), volgens het welke ongeveer 1 op 4 van de 11 tot 14 jarigen ooit gecyberpest zou zijn, terwijl dit volgens Hinduja & Patchin (2008), die deze leeftijdsgroep tot 18 jaar uitbreiden, tot 1 op 3 oploopt. Naast deze knelpunten, maken andere beperkingen - die eigen zijn aan alle onderzoeken op basis van slachtofferenquêtes en self-reports - vergelijken moeilijk. Zo kan de

meldingsbereidheid sterk variëren, ondermeer in functie van de openheid die de school ten aanzien van het thema aan de dag legt.

Hoewel dus enige voorzichtigheid geboden is, wagen we ons toch aan een ruwe schets van de kenmerken van cyberpesten. Een eerste vaak aangehaalde bevinding is dat **cyberpesters** meestal anoniem pesten. Naar eigen zeggen cyberpesten ze vooral voor de grap, om zich beter te voelen of om wraak te nemen (Raskauskas & Stolz, 2007, 571). Ze blijken ook vaker zelf slachtoffer en getuige van cyberpesten te zijn. Verder blijken ze tot de groep van 'oudere' adolescenten te horen en vaker gebruik te maken van internet dan niet-pesters (Ybarra & Mitchell, 2004). Ook de **slachtoffers** van cyberpesten blijken meer dan gemiddeld gebruik te maken van het internet. Meestal kennen ze hun dader niet, maar indien dit toch het geval is, gaat het vaak om iemand uit dezelfde school. Een groot deel van de slachtoffers meldt het slachtofferschap. Over geslacht is minder enigheid: zowel op het vlak van dader- als slachtofferschap blijken jongens en meisjes niet van elkaar te verschillen (Ybarra & Mitchell, 2004), hoewel Li (2006) ondervond dat jongens dubbel zo vaak dader zijn als meisjes.

Verder blijkt dat cyberpesten geenszins het **klassieke pesten** vervangt. Meer nog: niet alleen blijken de daders van het klassieke pesten hun actieterrein uit te breiden via het cyberpesten, maar ook zouden bepaalde daders de kneepjes van het vak met cyberpesten leren om vervolgens over te gaan tot het klassieke pesten. Bovendien wijst het feit dat bepaalde jongeren uitsluitend cyberpesten erop dat nieuwe groepen van daders gemobiliseerd worden (Vandebosch et al., 2006, 139 & 184). Dat cyberpesten vaak anoniem en flexibel kan gebeuren en de empathie bij de pester vermindert, zou hiervoor deels een verklaring kunnen vormen (Smith et al., 2008, 380; Kowalski & Limber, 2007, 23). Dezelfde factoren maken trouwens volgens bepaalde onderzoekers ook dat de effecten op de slachtoffers des te groter zijn in vergelijking met klassiek pesten (Raskauskas & Stolz, 2007, 565). Ook voor slachtoffers geldt dat de het vooral de jongeren zijn die slachtoffer werden van het klassieke pesten, slachtoffer van cyberpesten worden en vice versa (Vandebosch et al. 2006, 139). Ook hier lijkt te gelden dat cyberpesten ook jongeren treft die niet met het klassieke pesten te maken kregen (Kowalski & Limber, 2007, 27). Verder wordt soms gesteld dat slachtoffers van klassiek pesten wraak nemen door te cyberpesten, maar onderzoeken hieromtrent komen tot tegenstrijdige bevindingen (Vandebosch et al., 2006; Kowalski & Limber, 2007; Raskauskas & Stolz, 2007; Ybarra & Mitchell, 2004).

3.1.2. Cyberpesten door middel van beelden

In voorliggend onderzoek focussen we op één type van cyberpesten, namelijk het cyberpesten door middel van beelden. Bij deze vorm van cyberpesten worden allerlei beelden (filmpjes en foto's) - al dan niet van het slachtoffer – via internet of gsm gemaakt en/of verspreid met als doel een bepaald persoon te pesten. Ook naar deze vorm en gelijkaardige vormen van cyberpesten werd recentelijk enig onderzoek verricht, zij het in zeer beperkte mate. In wat volgt worden de belangrijke bevindingen, die ook voor ons eigen empirisch onderzoek van belang zijn, besproken. Net als voor cyberpesten in het algemeen, geldt voor deze specifieke vorm dat de bevindingen met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd moeten worden.

Een eerste thema dat in onderzoek wordt aangesneden, is de **prevalentie van dader- en slachtofferschap**. Onderzoek van Smith en zijn collega's (2008), dat betrekking heeft op 533 leerlingen van 11 tot 16 jaar, toont aan dat 5% ooit slachtoffer werd van pesten via foto of film (via internet en/of gsm) en 1,8% ooit via die weg pestte. Uit ditzelfde onderzoek blijkt dat deze vorm van cyberpesten minder vaak voorkomt dan pesten via telefoongesprekken of tekstboodschappen, maar dat het wel om de bij jongeren meest gekende vorm van cyberpesten gaat. Een tweede onderzoek van Smith et al. (2008), ditmaal bij 92 Britse tieners van 11 tot 16 jaar, geeft aan dat 2,2% de voorbije 2 maanden 1 of 2 keer een medeleerling en 3,3% iemand van buiten de school cyberpeste met behulp van een foto of filmpje. Niemand pestte meer dan 2 keer. Hetzelfde onderzoek leert ons dat 6,5% de voorbije 2 maanden 1 of 2 keer door een medeleerling gecyberpest werd op die manier en eveneens 6,5% door iemand van buiten de school. Ook hier geldt dat geen van hen meer dan 2 keer slachtoffer werd. Bijna de helft van de bevroegden (45,7%) had weet van een dergelijk voorval op school of in de vriendenkring. Gelijkaardig Zweeds onderzoek van Slonje & Smith (2008) bij 360 12- tot 20-jarigen, leert dat bijna 9% de voorbije 2 tot 3 maanden slachtoffer werd van deze vorm van cyberpesten en dat bijna 4% dader hiervan was.

Raskauskas en Stolz (2007, 567) beperken zich tot pesten door middel van gsmbeelden (in casu het nemen en verspreiden van foto's via gsm). Uit hun bevraging bij 84 Amerikaanse leerlingen tussen 13 en 18 jaar, blijkt dat 9,5% het voorbije schooljaar op die manier gepest werd. Het onderzoek van het NCH (2005) beperkt zich eveneens tot gsmbeelden. Uit dit onderzoek, uitgevoerd bij 770 Britse jongeren tussen 11 en 19 jaar, blijkt dat van 10% al eens een foto genomen werd met een gsm, waarbij in 17% van de gevallen de foto ook werd doorgestuurd.

Voor België kan het grootschalige onderzoek van het viWTA (Vandebosch et al., 2006) ons een indicatie geven. Pesten door middel van beelden vormt in dat onderzoek echter geen aparte categorie, maar kan onder de bredere categorie 'private of beschamende dingen over iemand verspreiden via het internet of gsm' begrepen worden. Van de Vlaamse jongeren blijkt 11,2% al eens op een dergelijk manier gepest te hebben, terwijl 12,3% er al eens slachtoffer van geworden is. Verder blijkt 28,7% weet te hebben van een dergelijk voorval. Gezien deze categorie ook vormen van pesten omvat die niet noodzakelijk via beelden gebeuren, dienen we echter uiterst voorzichtig om te gaan met de bevindingen.

Verder werden ook de **kenmerken van daders en slachtoffers** van deze vorm van cyberpesten onderzocht. Eerst en vooral blijkt uit onderzoek van Slonje & Smith (2008) en Smith et al. (2008) geen significant verschil te bestaan tussen jongens en meisjes wat pesten via beelden betreft, noch voor daderschap, noch voor slachtofferschap. Wat leeftijd betreft, blijkt volgens Smith et al. (2008) dat vooral oudere leerlingen door middel van beelden pesten, terwijl het onderzoek van Slonje & Smith (2008) geen significant verschil naar leeftijd vaststelt, noch voor daderschap, noch voor slachtofferschap. De frequentie van het internetgebruik blijkt geen significant verschil teweeg te brengen (Smith et al., 2008, 380), zowel wat daderschap als slachtofferschap betreft. Verder blijkt deze vorm van cyberpesten vaker voor te vallen tussen leerlingen van eenzelfde school (Smith et al., 2008, 379). Raskauskas en Stolz (2007) stelden ten slotte vast dat slachtoffers van pesten via gsm-beelden tevens slachtoffer blijken te zijn van andere vormen van cyberpesten (in casu via internet en via tekstberichten). Ze blijken echter niet vaker slachtoffer te zijn van klassieke vormen van pesten (bv. roddelen, fysiek pesten). Opvallend is wel dat slachtoffers van pesten via beelden volgens Raskauskas en Stolz (2007) ook zelf 'klassieke pesters' (voornamelijk 'roddelaars'), maar geen cyberpesters zijn. Uit het viWTA-onderzoek – dat weliswaar de ruimere categorie 'verspreiden van private of beschamende dingen via internet of gsm' betreft – blijkt ten slotte dat een ruime meerderheid (71,7%) van de daders dit eerder grappig vindt en een minderheid (20,1%) dit eerder kwetsend vindt of zich er niets van aantrekt (8,2%). Van de slachtoffers vindt 16,1% een dergelijk voorval grappig, 65,7% ervaart het als kwetsend – het gaat trouwens om een vorm van cyberpesten die slachtoffers als één van de meest kwetsende beschouwen - en 18,2% stelt zich er niet door te laten raken.

Hoe jongeren cyberpesten **perciëren**, is weinig onderzocht. Het merendeel van de leerlingen blijkt cyberpesten wel degelijk als 'een probleem' te zien. Vooral meisjes

beschouwen cyberpesten als 'ernstig' (Agatson et al., 2007, 59). Wat pesten door middel van beelden betreft, blijkt uit onderzoek van Smith en zijn collega's (2008, 381) dat jongeren de indruk hebben dat een dergelijke manier van pesten meer impact heeft dan het gewone pesten. Uit een gelijkaardig onderzoek van Slonje en Smith (2008) blijkt eveneens dat jongeren de indruk hebben dat pesten door middel van beelden een grotere impact heeft dan het klassieke pesten en tevens meer dan andere vormen van cyberpesten (bv. via tekstberichten). Jongeren beschouwen deze vorm als bijzonder kwetsend omdat de beelden een ruim publiek kunnen bereiken en ook onduidelijk is wie de beelden net te zien krijgt. Ook werd in dit onderzoek gevraagd of deze vorm van cyberpesten meer of minder opvalt dan het klassieke pesten. De bevroegden waren van mening dat pesten via beelden niet meer of minder kans maakt om ontdekt te worden dan het klassieke pesten.

3.2. Probleemformulering

Uit bovenstaand literatuuroverzicht blijkt dat tot nog toe weinig onderzoek verricht werd naar cyberpesten door middel van beelden. Het viWTA-onderzoek – dat echter geen exclusieve categorie voorziet voor het pesten via beelden – niet te na genomen, beschikken we ook voor België nauwelijks over gegevens.

In voorliggend onderzoek willen we dan ook een deel van deze leemte opvullen door in te gaan op 3 types van cyberpesten door middel van beelden. Het betreft in concreto het verspreiden van onbewerkte foto's via het internet, het verspreiden van bewerkte foto's via het internet en het filmen via gsm terwijl een persoon emotioneel of fysiek vernederd wordt.

Dat het zinvol en noodzakelijk is te focussen op één specifiek en afgebakend type van cyberpesten, blijkt ook uit onderzoek van Slonje & Smith (2008). Zij stellen dat de verschillen tussen de vormen van cyberpesten dermate groot zijn, dat het absoluut noodzakelijk is deze van elkaar te onderscheiden.

4. METHODOLOGIE

In dit luik worden eerst de onderzoeksvragen gepreciseerd (4.1). Vervolgens wordt ingegaan op de steekproeftrekking en de beschrijving van de steekproef (4.2), de dataverzamelmethode (4.3.), dataverzameling (4.4) en data-analyse (4.5).

4.1 Onderzoeksvragen

In ons onderzoek worden de 3 vermelde vormen van cyberpesten onderzocht op een aantal aspecten. Eerst wordt onderzocht hoe jongeren de drie vormen van cyberpesten percipiëren. Vervolgens wordt dieper ingegaan op de prevalentie en de kenmerken van slachtofferschap en daderschap. Hieronder wordt een gedetailleerd overzicht van de onderzoeksvragen gegeven.

1. Hoe percipiëren jongeren de 3 vormen van cyberpesten?

- Hoe percipiëren jongeren bepaalde vormen van cyberpesten, in het bijzonder de ernstgraad en frequentie van voorkomen in de eigen klas?
- Is er een verschil in perceptie naargelang geslacht?

2. Wat is de prevalentie van de 3 vormen van cyberpesten?

- Hoeveel Leuvense scholieren werden ooit slachtoffer van één of meer van de verschillende vormen van cyberpesten?
- Hoeveel Leuvense scholieren werden slachtoffer van één of meer van de verschillende vormen van cyberpesten sinds 1 september 2007?
- Hoeveel Leuvense scholieren pleegden ooit één of meer van de verschillende vormen van cyberpesten?
- Hoeveel Leuvense scholieren pleegden één of meer van de verschillende vormen van cyberpesten sinds 1 september 2007?

3. Wat is de achtergrond van de slachtoffers van cyberpesten?

- Is er een verschil in slachtofferschap naargelang de achtergrond (geslacht, studierichting, internetgebruik, al dan niet graag naar school gaan, thuissituatie en

zittenblijven)?

- Kennen de slachtoffers van cyberpesten de dader?
- Melden slachtoffers cyberpesten?
- Aan wie melden slachtoffers dat ze slachtoffer van cyberpesten werden?
- Hoe ervaren slachtoffers deze vormen van cyberpesten?

4. Wat is de achtergrond van de daders van cyberpesten?

- Is er een verschil in daderschap naargelang de achtergrond (geslacht, studierichting, internetgebruik, al dan niet graag naar school gaan, thuissituatie en zittenblijven)?
- Handelen daders samen of alleen?
- Wie was het slachtoffer?
- Werden de daders gestraft?
- Waarom plegen jongeren geen cyberpesten? (*alleen voor de niet-daders*)

4.2. Steekproeftrekking & beschrijving van de steekproef

4.2.1. Steekproeftrekking

Voor dit onderzoek werden 456 leerlingen uit de derde graad van het secundair onderwijs bevestigd. Elk van de leerlingen liep school in Leuven. In een eerste fase werden binnen de stad Leuven 7 scholen willekeurig gekozen. Vervolgens werd bij deze 7 scholen een clustersteekproef getrokken; in dit geval worden de clusters gevormd door klassen, wat betekent dat elke leerling van de geselecteerde klassen bevestigd werd.

4.2.2. Beschrijving van de steekproef

De steekproef bevat 54% jongens en 46% meisjes. Hun leeftijd varieert van 16 tot 21 jaar (gemiddelde leeftijd: 18,71 jaar; SD: 0,98 jaar). Verder komt 27,1% uit het beroepssecundair onderwijs (BSO), 41% uit het technisch secundair onderwijs (TSO) en 31,9% uit het algemeen secundair onderwijs (ASO). Van deze leerlingen zit 57,2% in het vijfde jaar, 37,5% in het zesde jaar en 5,3% in het zevende jaar. Meer dan de helft (57,2%) blijkt minstens een jaar gedubbeld te hebben in het secundair onderwijs. Naar eigen zeggen presteert 58,8% rond het klasgemiddelde, terwijl 7,5% (ver) onder het

gemiddelde en 33,7% (ver) boven het gemiddelde meent te presteren. Een ruime helft (52%) gaat graag naar school. Wat de thuissituatie betreft, blijken bij 31,4% van de leerlingen de ouders niet samen te wonen. Ook geeft 57,9% aan actief lid te zijn van een vereniging (gaande van sportclub en jeugdbeweging tot leerlingenraad). Uit de bevraging blijkt verder dat 77,8% dagelijks en 17,3% meerdere keren per week gebruik maakt van het internet. Een beperkte groep (4,9%) maakt er één keer per week of minder gebruik van.

4.3. Dataverzamelingmethode

Elk van de leerlingen kreeg een **gestandaardiseerde vragenlijst** voorgelegd, die **klassikaal** werd afgenomen. Deze vragenlijst bestond uit 5 delen. Een eerste deel peilde naar het internetgebruik. Een tweede luik ging in op de houding ten aanzien van cyberpesten door middel van beelden. We selecteerden 3 dergelijke vormen van cyberpesten, namelijk het verspreiden van onbewerkte foto's via het internet, het verspreiden van bewerkte foto's via het internet en het filmen via gsm terwijl een persoon emotioneel of fysiek vernederd wordt. De respondent werd gevraagd aan te geven in welke mate elk van de vormen van cyberpesten naar zijn mening voorkomt in de klas en in welke mate hij elk van deze vormen ernstig acht. Vervolgens werd in een derde deel ingegaan op slachtofferschap van deze 3 vormen van cyberpesten. Om ons ervan te vergewissen dat het wel degelijk cyberpesten betrof, werd de respondent gevraagd of hij het voorval als kwetsend pestgedrag ervaren had. Naast prevalentie en frequentie van slachtofferschap, werd voor elk type van cyberpesten ook gepeild naar de wijze waarop het slachtoffer het voorval ervaren heeft, of hij het gemeld heeft en of hij de dader kende. Verder werd de respondent ook gevraagd of hij iemand kent die slachtoffer werd van (één van) de 3 vormen van cyberpesten. In een vierde deel werd ingegaan op daderschap, opnieuw voor elk van de 3 vormen van cyberpesten door middel van beelden. Naast prevalentie en frequentie, werd nagevraagd of de dader alleen dan wel samen met anderen handelde, welke zijn relatie met het slachtoffer was en of hij gestraft werd. Wie meldde nog nooit de bevroegde vorm van cyberpesten begaan te hebben, werd gevraagd te preciseren waarom hij zich hiervan onthield. Om te garanderen dat de gestelde handeling wel degelijk pestgedrag inhield, werd bij deze vragen duidelijk gemaakt dat het gedrag diende te betreffen dat gericht is op het kwetsen van de andere. Ten slotte werd bevroegd of de respondent iemand kent die dader was van (één van) de 3 vormen van

cyberpesten. In een vijfde en laatste luik van de survey werden een aantal socio-demografische kenmerken en achtergrondgegevens bevraagd.

4.4 Dataverzameling

Midden februari 2008 werden de geselecteerde Leuvense scholen gecontacteerd aan de hand van een contactbrief. Een week na het versturen van de brieven werd telefonisch contact opgenomen om – bij toezegging – enkele praktische afspraken te maken. Voor de scholen die weigerden mee te werken, werden vervangers gezocht.

In de periode van 3 maart tot 18 april 2008 werden de scholen die medewerking wilden verlenen, bezocht. Al naargelang wat praktisch het meest haalbaar bleek, werden de enquêtes hetzij tijdens een lesuur, hetzij tijdens een studie-uur afgenomen.

4.5 Data-analyse

De verzamelde gegevens werden verwerkt en geanalyseerd met het statistisch programma SPSS. Nadat een codeboek werd aangemaakt, werden de gegevens ingeput en vervolgens 'gecleand' om eventuele fouten recht te zetten. De data-analyse zelf bestond deels uit descriptieve analyses (via "descriptive statistics") en deels uit verklarende analyses (bv. χ^2 -analyses). In dit laatste geval werd geopteerd voor een betrouwbaarheid van 95%, met een alfaniveau van 5%.

5. RESULTATEN

In dit hoofdstuk worden de resultaten besproken. In een eerste deel wordt de houding van jongeren ten aanzien van de 3 vormen van cyberpesten besproken (5.1). Vervolgens wordt de prevalentie van cyberpesten aangegeven (5.2), gevolgd door een analyse van de achtergrondkenmerken van slachtoffers (5.3) en daders (5.4).

5.1. Perceptie van cyberpesten

Geschatte frequentie

We vroegen de respondenten om een inschatting te maken van de frequentie waaraan de 3 vormen van cyberpesten voorkomen in hun klas.

Het versturen van onbewerkte foto's komt volgens 72,3% zelden of nooit voor, terwijl een minderheid meent dat het soms (23,3%) voorkomt en (4,4%) dat het vaak voorkomt. Ook het versturen van bewerkte foto's komt volgens het merendeel van de respondenten zelden of nooit voor (73,2%), net als het maken en versturen van pestfilmpjes (77,1%).

Tabel 1 geeft een overzicht van de geschatte frequenties.

Tabel 1. Geschatte frequentie van voorkomen in de klas van de 3 vormen van cyberpesten in percentages

	Zelden of nooit	Soms	Vaak
Onbewerkte foto's	72,3%	23,3%	4,4%
Bewerkte foto's	73,2%	21,5%	5,3%
Gsmfilmpjes	77,1%	18,7%	4,2%

Gepercipieerde ernst

Verder vroegen we ook hoe ernstig de leerlingen de 3 vormen van visueel cyberpesten percipiëren. Het versturen van onbewerkte foto's is voor 20,5% van de respondenten (eerder) niet ernstig, terwijl 39,4% dit eerder ernstig en 40,1% dit ernstig vindt. Het versturen van bewerkte foto's is voor 15,6% van de respondenten (eerder) niet ernstig, voor 39,4% eerder ernstig en voor 44,9% ernstig. Wat het maken van gsmfilmpjes ten slotte betreft is 12,1% van mening dat dit (eerder) niet ernstig is, terwijl 21,6% dit als eerder ernstig en 66,3% dit als ernstig percipieert.

Tabel 2 geeft een overzicht van de gepercipieerde ernst.

Tabel 2. Gepercipieerde ernst van de 3 vormen van cyberpesten in percentages

	Niet ernstig	Eerder niet ernstig	Eerder ernstig	Ernstig
Onbewerkte foto's	6,8%	13,7%	39,4%	40,1%
Bewerkte foto's	4,4%	11,2%	39,4%	44,9%
Gsmfilmpjes	4,4%	7,7%	21,6%	66,3%

Wat betreft de visie op cyberpesten is er een verschil naargelang het geslacht van de respondent. Zo beoordelen meisjes elk van de 3 vormen van pesten door middel van beelden als ernstiger dan jongens.²

5.2 Prevalentie van cyberpesten

5.2.1. Prevalentie van slachtofferschap

Uit de bevraging blijkt dat van 31 (6,8%) van de jongeren ooit een **onbewerkte foto** verstuurd werd tegen hun wil. Bij 21 (70%) van deze slachtoffers gebeurde dit één keer, bij 4 (13,3%) 2 tot 3 keer en bij 5 (16,7%) meer dan 3 keer. Sinds 1 september 2007 werden 13 (2,9%) van de bevroegde jongeren slachtoffer, hetzij 41,9% van de totale groep die ooit slachtoffer werd. Bij 9 (75%) van hen die sinds 1 september 2007 slachtoffer werden, gaat het om eenmalig slachtofferschap. Voor 2 (16,7%) gaat het om 2 tot 3 keer en voor 1 (8,3%) om meer dan 3 keer.

Bewerkte foto's blijken bij 19 (4,2%) van de bevroegde jongeren ooit doorgestuurd te zijn. Voor 13 (76,5%) van hen was dit eenmalig, terwijl voor 3 (17,6%) dit 1 of 2 maal voorviel en voor 1 (5,9%) meer dan 3 maal. Sinds 1 september 2007 werden 6 (1,3%) van de bevroegde leerlingen slachtoffer van het doorsturen van bewerkte foto's, hetzij 31,6% van wie ooit slachtoffer werd. Voor zij dit sinds de referentiedatum slachtoffer werden, gaat het steeds om een eenmalig voorval.

Wat het **filmen via gsm** ten slotte betreft, blijken 19 (4,2%) respondenten ooit slachtoffer

² Versturen onbewerkte foto's (U = 18529, p = 0.00); versturen van bewerkte foto's (U = 18848.5, p = 0.00), maken van gsmfilmpjes (U = 19227, p = 0.00)

geweest te zijn. Voor 10 (52,6%) van hen gaat het om 1 keer, voor 1 (5,3%) om 2 tot 3 keer en voor 8 (42,1%) om meer dan 3 keer. Sinds 1 september werden 7 (1,5%) van de jongeren slachtoffer, hetzij 36,8% van wie ooit hiervan slachtoffer werd. Voor 1 (14,3%) ging het om 1 keer, voor 5 (71,4%) om 2 tot 3 keer en voor 1 (14,3%) om meer dan 3 keer.

Tabel 3 geeft een overzicht van het aantal slachtoffers per type van cyberpesten.

Tabel 3. Aantal slachtoffers ooit en sinds 1 september 2007 per type cyberpesten in absolute aantallen en percentages (N=456)

	Ooit slachtoffer	Slachtoffer sinds 01/09/2007
Onbewerkte foto's	31 (6,8%)	13 (2,9%)
Bewerkte foto's	19 (4,2%)	6 (1,3%)
Gsmfilmpjes	19 (4,2%)	7 (1,5%)

Wat alle vormen van visueel cyberpesten samen betreft, geven 47 respondenten aan dat ze ooit slachtoffer zijn geweest van 1 vorm van cyberpesten, 8 leerlingen geven aan van 2 vormen ooit slachtoffer te zijn geweest en 2 leerlingen geven aan van de 3 vormen van cyberpesten slachtoffer te zijn geweest. In totaal betreft het aantal slachtoffers dus 57 personen (12,6% van het totale aantal respondenten), die samen goed zijn voor 69 gevallen van slachtofferschap.

Verder geven 17 respondenten aan sinds 1 september van 1 vorm slachtoffer geworden te zijn, terwijl 3 van 2 vormen en 1 persoon van de 3 vormen slachtoffer werden. In totaal betreft het aantal leerlingen dat sinds 1 september 2007 slachtoffer werd dus 21 (4,6% van het totale aantal respondenten), die samen goed zijn voor 26 gevallen van slachtofferschap.

5.2.2. Prevalentie van daderschap

We stelden vast dat 33 leerlingen (7,3%) ooit een **onbewerkte foto** van iemand verstuurd om deze persoon te pesten. Voor 18 van hen (58,1%) ging het om een eenmalig feit, voor 5 (16,1%) om 2 of 3 maal en voor 7 (22,6%) om meer dan 3 maal. Sinds 1 september 2007 begingen 14 leerlingen (3,1%) deze vorm van cyberpesten, hetzij 42,4% van de totale dadergroep voor dit feit. Voor 6 (42,9%) gaat het om een eenmalig feit sinds 1 september 2007, voor 5 (35,7%) viel het 2 tot 3 keer voor en voor 3 (21,4%)

meer dan 3 keer.

Wat het versturen van **bewerkte foto's** betreft, blijken 23 leerlingen (5,1%) dit ooit begaan te hebben. Voor 13 (56,5%) gaat het om een eenmalig feit, voor 9 (39,1%) viel het 2 tot 3 keer voor en bij 1 (4,3%) meer dan 3 keer. Sinds 1 september 2007 zouden 11 leerlingen (2,4%) onbewerkte foto's doorgestuurd hebben om iemand te pesten, wat bijna de helft is van het totale aantal daders. Bij 8 (72,7%) zou het om een eenmalig feit gaan, terwijl 2 (18,2%) het sindsdien 2 tot 3 keer begingen en 1 (9,1%) meer dan 3 keer.

Verder blijken 50 leerlingen (11%) ooit een **gsmfilmpje** gemaakt te hebben om een persoon te pesten. Bij 17 (37%) gaat het om een eenmalig feit, bij 12 (26%) viel het 2 à 3 keer voor en bij 17 (37%) meer dan 3 keer. Sinds 1 september begingen 35 leerlingen (7,7%) een dergelijk feit, hetzij 70% van wie ooit een dergelijk feit pleegde. Voor 17 leerlingen (53,1%) viel het sindsdien 1 maal voor, voor 10 (31,3%) 2 tot 3 maal en voor 5 (15,6%) meer dan 3 maal.

Tabel 4. Aantal daders ooit en sinds 1 september 2007 per type cyberpesten in absolute aantallen en percentages (N=456)

	Ooit dader	Dader sinds 01/09/2007
Onbewerkte foto's	33 (7,3%)	14 (3,1%)
Bewerkte foto's	23 (5,1%)	11 (2,4%)
Gsmfilmpjes	50 (11%)	35 (7,7%)

Wat alle vormen van cyberpesten door middel van beelden samen betreft, geven 56 respondenten aan dat ze ooit 1 maal dader zijn geweest van cyberpesten, 19 leerlingen geven aan van 2 vormen ooit dader te zijn geweest en 4 leerlingen geven aan van de 3 vormen van cyberpesten dader te zijn geweest. In totaal betreft het aantal daders dus 79 personen (17,5% van het totale aantal respondenten), die samen goed zijn voor 106 gevallen van daderschap.

Sinds 1 september waren 38 respondenten dader van 1 vorm van cyberpesten, 8 van 2 vormen en 2 van 3 vormen. In totaal betreft het aantal daders sinds 1 september dus 48 personen (10,5% van het totale aantal respondenten), die samen goed zijn voor 60 gevallen van daderschap.

5.3. Achtergrond van slachtoffers van cyberpesten

Vervolgens bevroegen we per type van cyberpesten enkele specificaties. We onderzochten deze kenmerken steeds voor het laatste voorval, zelfs als dat voorval plaatsvond voor 1 september 2007.

Wat **onbewerkte foto's** betreft, kwam naar voor dat de dader in 12 (44,4%) gevallen iemand vanop school was, in 13 (48,1%) gevallen iemand van buiten de school en in 2 (7,4%) gevallen onbekend bleef. Van de slachtoffers vonden 7 (25%) het (eerder) erg; 21 (75%) vonden het (eerder) niet erg. In 3,6% van de gevallen waren de slachtoffers bang om terug naar school te gaan, terwijl het voor 96,4% (eerder) niet zo was. Verder meldden 22 (78,5%) respondenten dat ze ermee leerden omgaan, terwijl dit voor 6 (21,5%) respondenten (eerder) niet zo was. Ook gaven 18 leerlingen (64,3%) aan het slachtofferschap gemeld te hebben, in 12 gevallen (66,7%) aan een vriend, in 1 geval (5,6%) aan de ouders en in 4 gevallen (27,8%) aan iemand anders. Niemand meldde het aan een leraar.

Voor het versturen van **bewerkte foto's** gaat het bij 8 (44,4%) om een dader van buiten de school, bij 6 (33,3%) om iemand vanop school en bij 4 (22,2%) om een onbekende dader. Van de slachtoffers vonden 12 (66,6%) het voorval (eerder) niet erg, terwijl 6 (33,4%) het (eerder) wel erg vonden. Ook waren 17 (94,4%) (eerder) niet bang om naar school te gaan, terwijl 1 (5,6%) eerder wel bang was. Verder leerden 14 (77,8%) er (eerder) mee omgaan. In 15 (83,3%) gevallen blijkt het slachtofferschap gemeld te zijn, in 6 (40,6%) gevallen aan een vriend, in 1 (6,7%) geval aan de ouders en in 8 (53,3%) gevallen aan iemand anders zoals de moderator van een website. Niemand meldde het aan een leraar.

Wat het maken van **gsmfilmpjes** ten slotte betreft, blijkt de dader in 9 (52,9%) gevallen iemand van buiten de school te zijn, in 6 (35,3%) gevallen iemand vanop school en in 2 (11,8%) gevallen ongekend te zijn. Voor 11 (61,1%) jongeren was het voorval (eerder) niet erg, terwijl 17 (94,4%) (eerder) niet bang waren om weer naar school te gaan. Van hen leerde 14 (77,8%) ermee omgaan. Eveneens 14 (77,8%) meldden het voorval, bijvoorbeeld aan een vriend (9 = 60%), aan iemand anders (2 = 13,3%) zoals de politie of aan een ouder en bv. een leerkracht (4 = 26,6%).

Van de bevroegden blijken 240 (55,3%) een slachtoffer van het versturen van onbewerkte

foto's te kennen. Voor het versturen van bewerkte foto's gaat het om 193 (44,2%) en voor het maken van gsmfilmpjes om 160 (37,6%).

Tabel 5 geeft een overzicht van de kenmerken van slachtofferschap.

Tabel 5. Kenmerken van het laatste voorval van slachtofferschap per type cyberpesten in absolute aantallen en percentages³

		onbewerkte foto's	bewerkte foto's	gsmfilmpjes
dader gekend	Ja	25 (92,6%)	14 (77,8%)	15 (88,2%)
	Nee	2 (7,4%)	4 (22,2%)	2 (11,8%)
(eerder) erg	Ja	7 (25%)	6 (33,3%)	7 (38,9%)
	Nee	21 (75%)	12 (66,7%)	11 (61,1%)
(eerder) bang	Ja	1 (3,6%)	1 (5,6%)	1 (5,6%)
	Nee	27 (96,4%)	17 (94,4%)	17 (94,4%)
Leerde er (eerder) mee omgaan	Ja	22 (78,5%)	14 (77,8%)	14 (77,8%)
	Nee	6 (21,5%)	4 (22,2%)	4 (23,2%)
Gemeld	Ja	18 (64,3%)	15 (83,3%)	14 (77,8%)
	Nee	10 (35,7%)	3 (16,7%)	4 (23,2%)

Jongens en meisjes blijken evenveel kans te hebben om slachtoffer te worden van het versturen van onbewerkte foto's ($\chi^2 = 0.00$, $df = 1$, $p = 1.00$), het versturen van bewerkte foto's ($\chi^2 = 0.033$, $df = 1$, $p = 0.857$) en het maken van gsmfilmpjes ($\chi^2 = 1.275$, $df = 1$, $p = 0.259$).

Vervolgens kwamen we tot de bevinding dat op populatieniveau geen verband bestaat tussen de **studierichting** (ASO, BSO, TSO) en slachtoffer worden van het versturen van onbewerkte foto's ($\chi^2 = 1.774$, $df = 2$, $p = 0.412$), het versturen van bewerkte foto's ($\chi^2 = 0.007$, $df = 2$, $p = 0.996$) en het maken van gsmfilmpjes ($\chi^2 = 4.039$, $df = 2$, $p = 0.128$).

Als we nagaan of slachtoffers van cyberpesten vaker gebruik maken van het **internet**, merken we op dat dit voor 2 van de 3 vormen niet geldt. Jongeren die eenmaal per maand gebruik maken van het internet hebben evenveel kans om slachtoffer te worden van het versturen van onbewerkte foto's ($U = 5763.5$, $z = -1.364$, $p = 0.173$) en het versturen van bewerkte foto's ($U = 3565.5$, $z = -0.672$, $p = 0.501$) als jongeren die vaker het internet gebruiken. Voor slachtoffers van wie een gsmfilmpje gemaakt werd daarentegen, geldt wel een significant verschil in gebruik van internet met niet-slachtoffers. Slachtoffers van

³ De aantallen komen hier en daar niet overeen met het totale aantal slachtoffers per vorm van cyberpesten. Dit is te wijten aan het feit dat niet elk slachtoffer de vragen beantwoordde.

deze vorm van cyberpesten maken meer gebruik van internet dan niet-slachtoffers ($U = 3027$, $z = -2.047$, $p = 0.041$).

Wat het al dan niet **graag naar school gaan** betreft, stellen we vast dat slachtoffers van bewerkte foto's ($U = 2675.5$, $z = -2.172$, $p = 0.030$) en van gsmfilmpjes ($U = 2581.5$, $z = -1986$, $p = 0.047$) minder graag naar school dan niet-slachtoffers. Bij slachtoffers van onbewerkte foto's ($U = 5667.5$, $z = -0.671$, $p = 0.502$) merken we geen significant verschil met niet-slachtoffers op het vlak van graag naar school gaan.

Jongeren waarvan de **ouders** apart wonen, zijn niet vaker slachtoffer van cyberpesten dan jongeren waarvan hun ouders samen wonen. Er wordt dus geen verband gevonden tussen de manier waarop ouders samenleven en slachtofferschap van onbewerkte foto's ($\chi^2 = 0.164$, $df = 1$, $p = 0.686$), bewerkte foto's ($\chi^2 = 0.00$, $df = 1$, $p = 1.00$) en gsmfilmpjes ($\chi^2 = 0.225$, $df = 1$, $p = 0.636$).

Wat het **zittenblijven** betreft, vinden we geen verband met slachtofferschap. Er is geen verschil tussen zittenblijvers en niet-zittenblijvers wat het slachtofferschap van onbewerkte foto's ($\chi^2 = 0.074$, $df = 1$, $p = 0.786$), bewerkte foto's ($\chi^2 = 1.281$, $df = 1$, $p = 0.258$) en gsmfilmpjes ($\chi^2 = 0.800$, $df = 1$, $p = 0.371$) betreft.

5.4. Achtergrond van daders van cyberpesten

Net als bij slachtofferschap het geval was, wilden we wat meer toelichting bij het laatste gepleegde feit, zelfs indien dit plaatsvond voor 1 september 2007.

Wat het versturen van **onbewerkte foto's** betreft, geven 17 leerlingen (54,8%) aan dat ze niet alleen handelden. In het merendeel van de gevallen (25 = 83,3%) was het slachtoffer een bekende. Ook blijkt dat 29 (90,6%) daders niet gestraft werden voor het laatste gepleegde feit. Zij die toch gestraft werden (3 = 9,4%), werden gestraft door het slachtoffer zelf ($N = 2$) - namelijk doordat de dader zijn excuses moest aanbieden of fysiek aangevallen werd door het slachtoffer - of kregen een waarschuwing van de politie ($N=1$). We vroegen de niet-daders waarom ze nooit onbewerkte foto's doorstuurden. Het merendeel (75,1%) antwoordde hierop 'dat je zoiets gewoon niet doet'. Verder haalde 31,4% aan dat 'zoiets erg is voor het slachtoffer'. Negen respondenten (2,4%) stelden schrik te hebben om betrappt en bestraft te worden. Verder antwoordden 3 respondenten

(0,8%) dit niet te doen om de ouders niet teleur te stellen.⁴

Inzake het versturen van **bewerkte foto's**, blijkt telkens de helft alleen en samen gehandeld te hebben (11 = 50%). Elk van de daders kende zijn slachtoffer. In het merendeel van de gevallen (12 = 54,5%) ging het om een slachtoffer van buiten de school, in 10 gevallen (45,5%) om iemand van buiten school. Van de daders werden er 20 (87%) niet gestraft. Van de 3 (13%) die wel gestraft werden, werden er 2 door de school gestraft en 1 door een niet nader bepaalde persoon. Wie door de school gestraft werd, kreeg hetzij een strafstudie, hetzij huisarrest. De derde betrapte dader moest zijn excuses aanbieden. Wanneer we nagaan waarom bepaalde leerlingen geen bewerkte foto's versturen, wordt meestal (63,7%) vermeld dat 'je zoiets gewoon niet doet', en verder ook dat zoiets erg is voor het slachtoffer (30,9%). Opnieuw geven 9 respondenten (2,4%) aan schrik te hebben om betrap en gestraft te worden. Ten slotte geeft 1 respondent (0,3%) aan zijn ouders niet teleur te willen stellen.

Wat het maken van **gsmfilmpjes** betreft, blijken 41 leerlingen (83,7%) niet alleen gehandeld te hebben. Het filmpje blijkt in bijna 1 op 4 gevallen (18 = 39,1%) niet verspreid te zijn; indien het filmpje wel verspreid werd, gebeurde dat via een gsm (12 = 26,1%), een website (6 = 13%), een email (2 = 4,3%) of een combinatie hiervan (3 = 6,6%). Eén van de filmpjes werd via Youtube verspreid, via een usb-stick, of bleu tooth. Verder blijken 39 jongeren (82,9%) het slachtoffer te kennen. Ook werden 43 leerlingen (91,5%) niet bestraft. Van wie bestraft werd (N=4), blijken er 3 door de school en 1 door de ouders bestraft te zijn. Wie door de school gestraft werd, kreeg een strafstudie, schorsing of diende een contract te ondertekenen. Wie door de ouders gestraft werd, moest zijn excuses aanbieden.

Wanneer we vroegen waarom men geen pest filmpjes maakt, antwoordde 60,6% dat je zoiets gewoon niet doet, 34,9% dat zoiets erg is voor het slachtoffer en 0,8% dat men schrik heeft om betrap te worden. Verder vermeldden 2 respondenten (0,6%) dit niet te begaan omdat ze hun ouders niet teleur willen stellen.

Van de bevroegden blijken 187 (42,7%) iemand te kennen die onbewerkte foto's doorstuurt. Wat bewerkte foto's betreft, gaat het om 149 (36%) respondenten en voor het maken van gsm filmpjes gaat het om 147 leerlingen (36,9%).

⁴ Bij deze vraag konden de respondenten meerdere antwoorden aanduiden.

Tabel 6 geeft een overzicht van de kenmerken van daderschap.

Tabel 6. Kenmerken van het laatste voorval van daderschap per type cyberpesten in absolute aantallen en percentages⁵

		Onbewerkte foto's	Bewerkte foto's	Gsmfilmpjes
Alleen gehandeld	Ja	14 (45,2%)	11 (50%)	8 (16,3%)
	Nee	17 (54,8%)	11 (50%)	41 (83,7%)
Slachtoffer gekend	Ja	25 (83,3%)	22 (100%)	39 (82,9%)
	Nee	5 (16,7%)	0 (0%)	8 (17,1%)
Gestraft	Ja	3 (9,4%)	3 (13%)	4 (8,5%)
	Nee	29 (90,6%)	20 (87%)	43 (91,5%)

Jongens blijken significant vaker dan **meisjes** bewerkte foto's te versturen ($\chi^2 = 9.56$, $df = 1$, $p = 0.002$), gsmfilmpjes te maken ($\chi^2 = 35.363$, $df = 1$, $p = 0.00$) en onbewerkte foto's te versturen ($\chi^2 = 4.45$, $df = 1$, $p = 0.035$).

Er blijkt geen significant verschil te bestaan naar **studierichting** (ASO, BSO, TSO) wat het versturen van onbewerkte foto's ($\chi^2 = 4,797$, $df = 2$, $p = 0.091$), het versturen van bewerkte foto's ($\chi^2 = 3.764$, $df = 2$, $p = 0.152$) en het maken van gsmfilmpjes betreft ($\chi^2 = 4.494$, $df = 2$, $p = 0.106$).

Jongeren die in het secundair onderwijs al eens zijn **blijven zitten**, zijn vaker dader van elk van de bevraagde vormen van cyberpesten dan zij die nog niet zijn blijven zitten, zowel voor het versturen van onbewerkte foto's ($\chi^2 = 9.537$, $df = 1$, $p = 0.002$), het versturen van bewerkte foto's ($\chi^2 = 6.145$, $df = 1$, $p = 0.013$) en het maken van gsmfilmpjes ($\chi^2 = 11.452$, $df = 1$, $p = 0.001$).

Verder blijken bepaalde vormen van cyberpesten meer gepleegd te worden door jongeren die **niet graag naar school gaan**. Dit blijkt zo te zijn voor het versturen van onbewerkte foto's ($U = 4663$, $z = -2.473$, $p = 0.013$) en bewerkte foto's ($U = 3196$, $z = -2.169$, $p = 0.03$). Voor het maken van gsmfilmpjes kon geen verschil vastgesteld worden tussen jongeren die wel en jongeren die niet graag naar school gaan ($U = 8235$, $z = -1.093$, $p = 0.274 > 0.05$).

Jongeren die dagelijks gebruik maken van **internet** versturen niet meer onbewerkte foto's

⁵ De aantallen komen hier en daar niet overeen met het totale aantal daders per vorm van cyberpesten. Dit is te wijten aan het feit dat niet elke dader de vragen beantwoordde.

($U = 5763.5$, $z = -1.364$, $p = 0.187$) en maken niet vaker gsmfilmpjes ($U = 9185$, $z = -.799$, $p = 0.424$) dan zij die minder gebruik maken van het internet. Ze versturen wel significant vaker bewerkte foto's ($U = 3565.5$, $z = -2.001$, $p = 0.045$) dan de anderen.

We stellen geen verband vast tussen ouderschap en **thuisituatie** (ouders die al dan niet samenwonen), noch voor het versturen van onbewerkte foto's ($\chi^2 = 0.142$, $df = 1$, $p = 0.706$) en versturen van bewerkte foto's ($\chi^2 = 0.000$, $df = 1$, $p = 1$), noch voor het maken van gsmfilmpjes ($\chi^2 = 0.20$, $df = 1$, $p = 0.889$).

6. DISCUSSIE

In dit deel worden de belangrijkste bevindingen per onderzoeksvraag aangegeven en - indien mogelijk - gekaderd binnen de bevindingen die in paragraaf 3.1.2 aan bod kwamen.

Onderzoeksvraag 1: Hoe percipiëren jongeren de 3 vormen van cyberpesten?

Uit ons onderzoek komt naar voor dat de meeste jongeren cyberpesten door middel van beelden als ernstig percipiëren. Ze tillen het zwaarst aan het maken van gsmfilmpjes ; bijna 88% beschouwt dit als eerder of zeer ernstig. Deze bevindingen sluiten aan bij voorgaand onderzoek. Jongeren zijn wel van mening dat het maken van gsmfilmpjes minder vaak voorkomt dan het versturen van (on)bewerkte foto's. Globaal genomen denken 3 op 4 respondenten dat de bevroegde vormen van cyberpesten zelden of nooit voorvallen in de klas. Verder blijken meisjes elke vorm van cyberpesten door middel van beelden ernstiger te vinden dan jongens.

Onderzoeksvraag 2: Wat is de prevalentie van de 3 vormen van cyberpesten?

Op het vlak van slachtofferschap, blijkt de meest voorkomende vorm het versturen van onbewerkte foto's te zijn (ooit: 6,8%; sinds 1 september: 2,9%). Onbewerkte foto's (ooit: 4,2%; sinds 1 september: 1,3%) en gsmfilmpjes (ooit: 4,2%; sinds 1 september: 1,5%) blijken ongeveer evenveel slachtoffers te tellen.

Het aantal leerlingen dat ooit door minstens 1 vorm van cyberpesten door middel van beelden getroffen werd, bedraagt 12,6%; sinds 1 september 2007 werd 4,6% van de bevroegde leerlingen slachtoffer.

Wat daderschap betreft, blijkt het maken van gsmfilmpjes op nummer 1 te staan (ooit: 11%; sinds 1 september: 7,7%), op enige afstand gevolgd door het versturen van onbewerkte foto's (ooit: 7,3%; sinds 1 september: 3,1%) en bewerkte foto's (ooit: 5,1%; sinds 1 september: 2,4%). Wanneer we de groep van daders bekijken die ooit gsmfilmpjes maakte, valt op dat een groot deel dit meer dan 3 maal deed.

Het aantal leerlingen dat ooit minstens 1 vorm van cyberpesten pleegde, bedraagt 17,5%. Wat daderschap sinds 1 september betreft, gaat het om 10,5%.

Deze bevindingen kunnen nauwelijks vergeleken worden met voorgaand onderzoek. Het is immers zo dat we niet alleen specifieke, weinige onderzochte types van cyberpesten

bevroegen, maar ook focusten op een specifieke leeftijdsgroep.

Onderzoeksvraag 3: Wat is de achtergrond van de slachtoffers van cyberpesten?

Slachtoffers blijken in minstens 3 op 4 gevallen door een onbekende dader gepest te worden. Twee derde meldt het slachtofferschap, vooral aan vrienden of ouders. Deze bevindingen sluiten aan bij de literatuur.

Het is zeer opvallend dat minstens 60% (in geval van slachtofferschap van het maken van gsmfilmpjes) tot 75% (in het geval van slachtofferschap van het versturen van onbewerkte foto's) het niet erg vond om slachtoffer te worden. Hoewel we de respondent uitdrukkelijk vroegen om alleen in te gaan op die gevallen die tegen zijn zin voorgevallen waren, betekent dit duidelijk nog niet dat slachtoffers er steeds veel moeilijkheden mee hebben. Zo geven 3 op de 4 respondenten ook aan dat ze leerden omgaan met hun slachtofferschap.

Verder blijkt ongeveer de helft van de leerlingen iemand te kennen die slachtoffer werd van 1 van de 3 vormen van cyberpesten (voor het maken van gsmfilmpjes ligt dit lager, namelijk op minder dan 38%). Dit hoge percentage kan verklaard worden door het feit dat we een clustersteekproef hanteerden. Zo is het best mogelijk dat de respondenten van eenzelfde klas allen weten hebben van een bepaald geval van slachtofferschap (bv. in de eigen klas of op school).

Aansluitend bij de literatuur stellen we vast dat er geen verschil is tussen jongens en meisjes op het vlak van slachtofferschap (jongens en meisjes worden dus even vaak slachtoffer). Tevens blijkt er geen verschil te bestaan tussen leerlingen uit het ASO, BSO en TSO enerzijds en zittenblijvers en niet-zittenblijvers anderzijds. Ook is er geen verschil tussen jongeren van wie de ouders samenwonen en jongeren van wie de ouders apart wonen. Wie vaak van het internet gebruik maakt, blijkt wel significant vaker gefilmd te worden via gsm. Verder blijken vooral leerlingen die niet graag naar school gaan, slachtoffer van gsmfilmpjes en bewerkte foto's te worden.

Onderzoeksvraag 4: Wat is de achtergrond van de daders van cyberpesten?

Daders blijken bij het versturen van (on)bewerkte foto's in de helft van de gevallen alleen en in de andere helft van de gevallen samen te handelen. Het is echter opvallend dat het aantal keren dat jongeren samen handelen, bij het maken van gsmfilmpjes oploopt tot 4 op 5. De slachtoffers blijken in 80% van de gevallen gekend te zijn, wat aansluit bij de

bevindingen uit de literatuur. Verder blijkt 90% van de gevallen ongestraft te blijven. Ongeveer 1 op 3 leerlingen kent een dader van 1 van de bevroagde vormen van cyberpesten. Deze verhouding ligt wat hoger voor het versturen van onbewerkte foto's.

Jongens blijken vaker dan meisjes dader te zijn van elk van de bevroagde vormen van cyberpesten. Ook zittenblijvers blijken zich meer dan niet-zittenblijvers met cyberpesten in te laten. Voor het versturen van bewerkte foto's blijken jongeren die niet graag naar school gaan en dagelijks het internet gebruiken vaker dader te zijn. Onbewerkte foto's blijken vaker verstuurd te worden door wie niet graag naar school gaat. Er is geen verschil naar studierichting en naar thuissituatie vastgesteld wat daderschap betreft.

7. CONCLUSIE

Uit het voorliggend onderzoek blijkt dat 12,6% van de bevroagde jongeren ooit slachtoffer werd van minstens 1 vorm van cyberpesten door middel van beelden, terwijl het sinds 1 september 2007 om 4,6% gaat.

Wat daderschap betreft, blijken 17,5% van de bevroagden ooit een vorm van cyberpesten gepleegd te hebben. Sinds 1 september 2007 is 10,5% hiertoe overgegaan.

Slachtoffers ...

- weten vaak niet door wie ze gecyberpest worden;
- spreken vaak over hun slachtofferschap;
- relativeren hun slachtofferschap;
- kunnen zowel jongens als meisjes zijn;
- hebben zowel ouders die apart als samen wonen;
- komen zowel uit ASO en BSO als TSO;
- zijn zowel zittenblijvers als niet-zittenblijvers;
- van het maken van gsmfilmpjes: gebruiken meer internet en gaan minder graag naar school;
- van het versturen van bewerkte foto's: gaan minder graag naar school.

Daders ...

- pesten in de helft van de gevallen (in 4 op 5 gevallen bij het maken van gsmfilmpjes) samen met anderen;
- kennen vaak hun slachtoffer;
- worden meestal niet gestraft;
- hebben zowel ouders die apart als samen wonen;
- komen zowel uit ASO en BSO als TSO;
- zijn vooral jongens;
- zijn vooral zittenblijvers;
- van het maken van bewerkte foto's: gaan minder graag naar school en maken vaker gebruik van het internet;
- van het maken van onbewerkte foto's: gaan minder graag naar school

8. BIBLIOGRAFIE

Agatston, P.W., Kowalski, R.M. & Limber, S.P. (2007). Students' perspectives on cyber bullying. *Journal of adolescent health*, 41, 59-60.

Hinduja, S. & Patchin, J.W. (2008). Cyberbullying: an exploratory analysis of factors related to offending and victimization. *Deviant Behavior*, 29, 129-156.

Kowalski, R.M. & Limber, S.P. (2007). Electronic bullying among middle school students. *Journal of adolescent health*, 41, 22-30.

Li, Q. (2006). Cyberbullying in schools. A research of gender differences. *School Psychology International*, 27(2), 157-170.

NCH. (2005). *Putting U in the picture – mobile phone bullying survey 2005*. www.nch.org.uk

Patchin, J.W. & Hinduja S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard. A preliminary look at cyberbullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4(2), 148-169.

Potter, W.J. (1999). *On media violence*. Londen: Sage.

Raskauskas, J. & Stolz, A.D. (2007). Involvement in traditional and electronic bullying among adolescents. *Developmental psychology*, 43(3), 564-575.

Slonje, R. & Smith, P.K. (2008). Cyberbullying: another main type of bullying? *Scandinavian Journal of Psychology*, 49, 147-154.

Smith, P.K. (2004). Bullying: recent developments. *Child and adolescent mental health*, 9(3), 98-103.

Smith, P.K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S. & Tippett, N. (2008). Cyberbullying: its nature and impact in secondary school pupils. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49(4), 376-385.

Spitzberg, B.H. & Hoobler, G.. (2002). Cyberstalking and the technologies of interpersonal

terrorism. *New media & society*, 4(1), 71-92.

Vandebosch, H, Van Cleemput, K., Mortelmans, D. & Walrave, M. (2006). *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen*. Studie in opdracht van het viWTA, Brussel.

Van Eecke, P. (1997). *Criminaliteit in cyberspace: misdrijven, hun opsporing en vervolging op de informatiesnelweg*. Gent: Mys & Breesch.

Wall, D.S. (ed.) (2003). *Cyberspace Crime*. Aldershot: Ashgate.

Williams, K.R. & Guerra, N.G. (2007). Prevalence and predictors of internet bullying. *Journal of adolescent health*, 41, 14-21.

Williams, M. (2006). *Virtually criminal. Crime, deviance and regulation online*. Londen: Routledge.

Ybarra, M.L. & Mitchell, K.J. (2004). Online aggressor/targets, aggressors, and targets: a comparison of associated youth characteristics. *Journal of child psychology and psychiatry*, 54(7), 103-1316.